

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

459

C

21

W 459
Civ

W

489 K 175

AANMERKINGEN

459
C 21

OVER DEN

O O R S P R O N G .

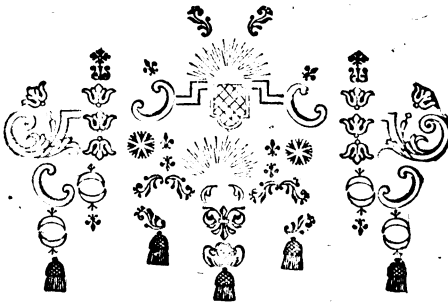
EN VERDEREN

V O O R T G A N G

D E R

N E D E R D U I T S C H E

T A A L E .

TE FRANEKER,
TER DRUKKERIJ VAN D. V. D. SLUIS,
BOEKVERKOOPEK. 1780.

II 6

19

STADTSTRAßE 100

1880

1880

INLEIDING.

et vermoogen der spraake, en om onze
H gedachten door hoorbaare klanken
aan elkander bekend te kunnen maaken, is zekerlijk eene der grootste giften, waarmede het den Algoeden Schepper behaagd heeft zijne redelijke schepzelen te beschonken, hier door zijn wij onderscheiden van en verre verheven boven het redelooze gedierte, en door dit middel smaaken wij alleen het beninlijk zoet van een gezellig leven, ja hier door is de mensch in staat om als in onderhandeling te treden met dat onzaglijk en geducht Opperweezen, waarin en door wij leeven, ons beweegen en zijn, de nietige sterveling kan met het spraakgebruik begaafd zijne begeerten aan den bron van alle zegeningen bekend maaken, en van denzelven vervulling van zijne behoeftens verzoeken, en hier door kan een arm aardworm met den God van Hemel en Aarde spreeken, ja zijnen Maaker
roe.

II I N L E I D I N G.

roemen en verheerlijken, de deelen tot dit verheeven gebruik zijn in den mensch op zodaanig eene wonderlijke wijze geschikt, dat de wijze der spraakvorming den schrandersten wijsgeer doet stilstaan, en wij ook in deezen verpligt zijn te betuigen met Israëls gekroonden Dichter: *ik loove U, Heere, om dat gij mij gansch wonderlijk gemaakt hebt!*

Hoe aangenaam en gezellig is de spraake in de zamenlevinge, men kan elkanderen zijne innigste gedagten openbaaren, over vermaaklijke en nutste zaaken handelen, vrolijkheid en droefheid onderling deelen en door het ophaalen van geschiedenisfen in de schatkamer der aloudheid treden, al het welk zonder dit vermoogen niet dan op eene raadzeltige maniere door stomme tekenen zoude moeten geschieden.

Zie hierover TEN KATE 2de zedewisfeling, en roep met hem uit, *dat hij stom zij, die de sprake gering acht!* zonder dit dierbaar spraakgebruik zoude de maatschappije der menschen onderling misfen het nuttig gebruik der wetten, en een ongelukkige arme zoude voor de

de geweldige onderneemingen van zijnen rijkere natuurgenoot niet veilig zijn, en zich in eenzaamne plaatzen moeten verschuilen tegens den overlast van deezen: en in plaats, dat hij nu zich door dit Godlijk geschenk den weg tot recht en gerechtigheid gebaad ziet, zou hij in barre woestijnen den rotzen en hollen zijn ongeluk kunnen bekend maaken door zuchten of huilen, van welke hij niet dan de terugkaatzende klank van zijne eigene galmen tot eene vertroosting zoude ontvangen, de spraak doet ons het vermaak van menschen te zijn eerst recht kennen.

Dan dit heerlijk geschenk moet door den breidel van een gezond oordeel gemend worden, zal het den vereischten uitslag hebben en beantwoorden aan het oogmerk, waartoe het aan ons gegeven is: met groot recht besloot hierom de groote HUIDECOPER zijn voortreffelijk werk nam. zijn Ed. Achtb. proeve van Taal en Dichtkunde op VONDELS vertaalde gedantewisfeling van OVIDIUS met deez verzen:

„ Het oordeel en de spraak zijn 2 verheeven
 giffen
 „ Des

IV I N L E I D I N G.

„ Des scheppers, die den mensch van 't snoed
gedierté schiften.

„ Het oordeel kan bestaan, ook daar men niet
en spreekt,

„ Maar 't spreken is onnut, als 't oordeel ons
ontbreekt.

„ Wie dan 't beschouwen van de taal verwekt
tot tooren,

„ Die toont, al weet hij 't niet, ons zelfs zijn
Midas ooren „

De zin van dit vers is goed, doch der pen-
ne van den Hr. HUIDECOPER onwaardig, waar-
over in vervolg iets nader.

Het verwondere U. niet, dat ik een begin
maake met het gebruik der spraake, die in den
hoogsten top op te vijzelen, de onuitspreke-
lijke nuttigheid van dit vermoogen heeft mij
genoodzaakt zulks te doen.

Vooreerst, om dat het onwederspreekelijk is,
dat het spraak gebruik ons Menschen als een
groot geschenk van hem, die onze gedagten
ook zonder woorden kent en doorgrondt, is
toegedeeld.

En ten anderen om door deeze igleiding
eenen

I N L E I D I N G. ▼

eenen bekwaamen weg te baanen om tot ons hoofdoogmerk over te gaan, het welk wij op deeze wijze zullen tragten te doen, namelijk, om over onze Nederduitſche ſpraak en het regte gebruik daarvan iets te zeggen, waartoe nodig zijn,

I. De volk en gevolglijke ſpraakverbreiding over dit weerd deel, dat wij bewoonen, na te ſpooren, om langs deezen weg de oorspronkelijke bronnen te ontdekken, door welken wij aan onze gewoone bewoordingen gekomen zijn.

II. Deeze brug gelegd zijnde, dan door de verſchillende geſteltheeden der lugtſtreken de hardigheid of zagtheid der tongvallen (dialekten) zoeken te ontdekken.

III. De vervoegingen of verbuigingen (declinatiën) af te handelen.

IV. Overtegaan tot de oorspronkelijke afleidingen der zelfſtandige woorden (verba ſubſtantiva) met derzelve toevoegingen (adjectiva).

V. Het op z'n pas gebruiken van zommige woorden. Hier zullen de zogenaamde ſpreekwoorden bij in aanmerking komen.

• 2
Waar,

W I N L E I D I N G.

Waarna wij ten 6den hierdoor als bij de hand geleid zijnde iets over onze N. D. Dichtkunst zullen handelen.

Dan om in deezem ons zelven in geen gevaar van schipbreuk op deeze wijde letter zee te stellen, zullen wij het spoor van twee beroemde mannen in slaan, welke door hunnen onvermoeiden vlijt en arbeid over onze N. D. Taal een helder licht verspreid hebben, en wel waardig zijn, dat wij hunne voetstappen volgen. Mannen, die genoemd worden twee lichten ons voor schijnende in 't naspooren onzer spraake. N. Bijdr. pag. 241 sqq. de diepdenkende L. TEN KATE *Hermz.* en de onvermoeide B. HUIDECOPER, welke twee taalhelden elkan- der om den grootsten roem schijnen te kampen. LAMBERT TEN KATE *Hermantz* een man zelfs bij Uitlanderen gepreezen over zijne kundigheeden draagt bij Nederlanderen den naam van doorzichtig en vernuftig, wiens gezicht verder is doorgestaan dan dat van iemand der geenen, die zich ooit bemoeid hebben om der vaderlandsehe spraake eenig licht bij te zetten. D. v. HOOSTR. in de voorr. voor zijne beg. der re- derijkk.

I N L E I D I N G. vii

derijk. bb. doorgeleerd; schrandere, wiens werk bij de meesten te weinig gelezen wordt, A. KLUIT in de voort. voor HOOGSTRATEN blad. xv, xvi. en in de aantek. bl. 263. In de Bij-DRAGEN II Deel bl. 225. wordt hij genoemd een taalkenner zo groot, dat er mogelijk in Vrankrijk nooit zo groot een zal opstaan. Van het keurig werk deezes mans genaamd *aanleiding tot het verheven deel der N. D. sprake* zullen wij veeltijds gebruik maaken.

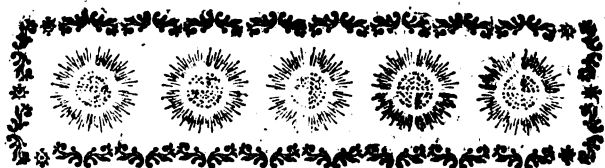
De Wel Ed. Achtb. Heer BALTHASAR HUIDECOPER oud Scheepen der Stad Amsterdam en gewezen Bailluw van de Steden Eilanden Texel wordt, wat het dichtkundige aangaat, bij HOOFT en VONDEL vergeleeken. Zie F. B. L. C. bl. 4 en 84.

In het Taalkundige draagt hij den naam van *ernstig ijveraar zijner moedertaal*, LIJNEUS *onzer eeuw* en dien van *nooit volpreezen*. A. KLUIT in de voort. voor HOOGSTRATEN bl. xvi en in de aantekeningen op dat zelve werk bl. 176 en 263. Zijn Ed. Achtbaare eerste taalwerk zijnde deszelfs *proeve van Taal en Dichtkunde op VONDELS vertaalde gedaantewisseling*
van

VIII . I N L E I D I N G .

van OVIDIUS wordt als met breede lofuitingen overlaaden, en draagt den alles in zich bevattenden naam van *Onontbeerlijk*. A. KLUIT in de zelve voorr. bl. xvi, en wacht het alleen maar, dat hem iets menschelijks overkome, op dat men hem bij zijn Ed. leven niet schijne te vleien. Nieuwe Bijdr. H D. bl. 342. en elders wordt hij genoemd *de vorst onzer Nederduitfche Taalkunde*. In hoe groot eene achtinge het laatste werk van deezen Heer nam. de verbeterde uitgave van MELIS STOKES *'s Rijn-Chronijk* bij de geleerde wereld is, kan men nazien in de *Hedend. Vad. Letteroeff.* 6de stukje.

Met den arbeid dezer 2 groote mannen zullen wij zoeken voordeel te doen zonder echter hen in allen slaafagtig te volgen, maar ook oordeelkundig ons van anderen bedienen, welken over dit ons hoofd onderwerp gehandeld hebben, waarbij wij eenige van onze eigene van tijd tot tijd gemaakte aanmerkingen zullen voegen. Dit nu over het algemeen gezegd zijnde, zullen wij bij de eerste volgende gelegenheid iets over de bevolking van Euröpa (in zo verre wij er in deezen belang bij hebben) zeggen.

EERSTE HOOFDSTUK

§. 1.

De bevolking van Europa wordt van (meest) alle aardbeschrijveren gesteld geschied te zijn door de zeeven zoonen van JAPHET, mogelijk NOACHS 2den Zoon; en wel zo, dat men stelt, dat GOMER, MAGOG, MADAI, THIRAS, JAVAN, TUBAL, MESCHECH dit ons werelddeel op deeze volgende wijze bevolkt hebben volgens het (bijna) geheel eenpaarig getuigenis der geleerden; zo dat afkomstig zijn van GOMER de *Phrygiërs*, de *Kimbrërs* (of *Noormannen*) en de *Theutonen* (of *Duitschers*) namelijk *Gothen*, *Wandalen*, *Alemannen*, *Saxen* en *Belgen*.

MAGOG de *Schijthen*; zo de *Asiatische* als *Europische*, *Keltische*, mogelijk zijn deeze laatste het grondgeslacht der *Germanen* of *Theutonen*. Zie TEN

A

KATE

2. *Aanmerkingen over den oorsprong en ver-*

KATE Volk en Taal verspreid. 4 Redew. Clauverain
Germ. Oudheeden B. I. c. 4 sqq. W. GOEREE *K. en*
W. Hist. bl. 37. WAGENAAR *Vad. Hist.* I. D. bl. 3.

MADAI de Meden.

THIRAS de Thraciers.

JAVAN de Grieken en Italiaanen en de bewooners
van de Eilanden in de Middellandsche zee en den
Archipel in de oude Fabelkunde zoo vermaard.

TUBAL de oulinkse Kelten, die zich door het Kel-
tisch dialect van anderen onderscheiden, als de *Span-*
jaards, Gallen en Brittons. **MESCHECH de oude**
Mofchi in die landstreek, welke thands door de
Moscoviten of Russen bewoond wordt.

S. 2.

Deeze 7 Kinders van JAPHET hebben bij het
verwarren der spraaken onder Babels Tooren bouw
mogelijk geene andere dan slegts in Tongval (dia-
lect) verschillende spraake behouden, en dit ver-
schil in Tongval kan men (ik volge in deezen **TEN**
KATE) gevoeglijk in drie takken bespeuren: de
Volkverspreiding en gevolglijk Spraakverspreiding
uit Azie in Europa kan men dan onderscheiden in den

Keltischen,

Kimbrischen en

Theutonischen Tak.

S. 3. De

§. 3.

De eerſte nam. de *Keltiſche* heeft zich verſpreid langs de Middellandsche zee van over den Bosphorus tot in Thracie, Griekenland en dezelve eilanden Illirie, Dalmatie, oud Italie, Spannie (oudtijds *Kelt-Iberie* genaamd) en Gallie en van daar tot in een gedeelte van Albie nu *Engeland*, of met de 2 andere eilanden Hibernie of Ierland, en Cephalonie thands *Schotland* meest *Groot-Brittannie* genaamd, hoewel de Theutonische tak ook door een gedeelte van deeze geloopt is, waar van in vervolg breeder.

Deezen Volk en Taal tak noemen wy den *Keltiſchen*, omdat de Keltiſche volken onder die ſtreek gewoond hebben. *Spanje* in het oud Kelt-Iberie en een groot deel van Gallie voerde noch ten tyde van de Romeinen den naam van *Gallia Celtica*, en dat deeze Taal tak tot in Groot-Brittannie is doorgedrongen is niet alleen blijkbaar uit de nabijgelegenheid van het land, maar ook uit de (hoewel thands ſchaarſe) overblijfselen van de oud Brittoniſche, oud Spaaniſche en oud Gallifch Keltiſche ſpraake.

§. 4.

De tweede, of de *Kimbrische* tak liep uit Arie van agter het Meotisch meir en de zwarte zee door het Europeisch Schijtie (nu *klein Tartarije* genaamd) langs de Baltische zee (nu de *Oostzee* genaamd) over Zweeden, *Denemarken*, oudtijds *Scandinavia* en Noorwegen, deezen noemen wij den *Kimbrischen*, om dat de oude Noordse volken, die door hunne rooverijen en uitloopen uit deezen hoek kwamen, onder den naam van *Gimmerii* en *Cimbri* bekend staan.

§. 5.

De derde, of *Theutonische* tak, dat is naar deezze zachte tongval de *Duitsche*, deelt zig eenigzins in tweeën, want langs de Oostzee door Pomeran, Pruisen en langs de Saxische kusten trekt dezelve door de nabuurschap met de Kimbrische een weinig naar deezen, hier zullen wij vinden het Moeso Gottisch, Wandaals en Angel Saxisch, en voorts de oude Vriesche landspraake. Het ander deel dezer Taale tak strekte zich uit door het hart van Duitschland nederwaards in Belgie tot aan de Noordzee, en wederzijds den Rhijn: hier toe behoort het oud Allemannisch en het hedendaags Hoogduitsch, het oude Franco Teutisch en het tegen-

tegenwoordig Belgifch of N. D. Wegens dit verſchil der Tongvallen onderscheidt TACITUS de Germanen in drieën, als *Ingaewonen*, *Iſtaewonen* en *Hermionen*. Zie TACITUS van de Zeden der Duitſchers.

§. 6.

De uitbreiding des Keltifchen taks is geweest, toen CECROPS en DANAUS uit Egipten, CADMUS uit Faenicie, Pelops uit Phrygië en de Heracliden uit Lijdië met elkander Griekenland met volkplantingen bezet hebben, en toen de Æolen en Grieken Italië en Trimacria (nu *Sicilië*) bevolkt hebben. In de *lingua Belgica* van v. d. MYLE c. VIII leeft men, dat THEOD. BIBLIANDER bewyft, dat wel 3 van de Germanifche grondwoorden met de Griekſche over een ſtemmen: ook zijn de overblijfsels van het oud Keltifch noch in Bifcaijen, in Gasconne, Bas Bretagne en Ierland, deezer volkeren tongval komt de Griekſche en Latijnsche nader dan onze Germano-Belgiſche. Zie ED. LHUD. in *Archailogia Britannica* Edit. 1707, echter in den Keltifchen tongval zeer verdraaid, waar van wij bij de verhandeling der Dialecten zullen ſpreken.

A 3 §. 7. Ver

§. 7.

Vervolgens zijn eenige uit Keltisch Gallie, die zich *Boijen* noemden, onder het geleide van eenen Segowes over den Rhijn in Germanie tot aan het Hijrcinische bosch getrokken, en zig gevestigd hebben noemende hunne bezitting aldaar *Boijenheim*, het welk bij de overkomst der Romeinen in eene Latijnsche verbuiging den naam van *Bohemia* kreeg, en wij nog *Bohemen* noemen: dat dit volk dus hunne verblijfplaats noemde, is een blijk, dat er grondslagen in hunne spraake zijn, waar van wij hen billijk onder onze taalverwanten mogen ja moeten houden, alzo *hein* naderhand *heim* door het F. TH. ook tot ons gekomen is, blijkens de Stad Haarlem haaren naam van een uitspruitzel dezer Boijen (de *Herulen* nam.) is gesticht, en van daar *Herulheim*, dat is, *vesting*, *verblijf* of *woonplaats der Herulen* is genoemd, en wat is thands gemeener dan de plaats, waar op een *Boerehuizing* staat, onder ons het *hiem* te noemen, en mogelijk is de uitgang der naamen van veelen onzer dorpen in deeze provincie op *um* hier van, dat in de oude Landspraake of bij de naamgeving deeze uitgang *heim* of *hiem* geweest is. Ziehier over de verhandeling over de *eigen naamen der Friesen* uitgekomen te Franeker in den Jaare 1774.

§. 8. Nog

§. 8.

Nog is een klein verloop van deezen Taal tak te weten, wanneer eenige Phocenser Grieken ruim 5 eeuwen voor CH. zich aan de Gallifche kusten te Mafilie, dat men nu naar het tegenswoordig Gallicſch, dat is Franſch, *Marſeille* noemt. Ook zijn er toen eenige Phoenicien in Kelt Iberie (nu *Spanje*) gekomen, noch voor de komſt der Carthaginenſen, om aan deeze kufft, die door haare ligging zeer tot den koophandel geſchikt was, hun voordeel te zoeken; doch deeze volkplanting heeft een zeer gering verloop in het dialect veroorzaakt.

§. 9.

Ik zoude over deezen Taal tak zoo breed niet geweest zijn, ware het niet om door deeze bevolking van Europa te kunnen bewijzen, dat door den verſchriklijken Noordschen Watervloed, welke ruim $5\frac{1}{2}$ eeuw voor CH. is voorgevallen, deeze tongval ook tot ons eenigermaate is overgekomen. Wanneer eenige Nederfaxifche volken waarschijnlijk A. S. hier naar toe zijn nedergezakt, en welke de oude Vriefen zijn, die zich door hun dialect van de andere Belgen onderſcheiden, hiervan zegt M. STOKE wegens biſchop WILLIBRORD, dat

8 *Opmerkingen over den oorsprong en vera*

dat hij de taal dezes lands verstonde om deeze reeden:

- „ Want de Ingelsche zijn gewasfen,
- „ Als men leeft van Nederfasen,
- „ Konste hij te bet die dietsche taale;
- „ Dit mag elk man proeven wale „.

§. 10.

Mogelijk zijn ook kort hier na de oude Batavieren en Caninesaten ook Nedersaxers of A. S. om eenig broederlijk verschil hunne Landgenooten de Hesen of Katten ontweeken, en zich nedergezet op den ledigen grond de *Betauwe* of *Batauwe* strekkende zich langs Gallia Belgica tusschen de armen van den Rhijn, te weten den *beneden Rhijn*, hebbende den Oceaan van voren, de straks genoemde Vriesen aan de rechte en de Gallen aan de sinke hand. Zie CLUVERIUS Introd. Geogr. p. 85. En hier mede zijn wij met deezen Taal tak volgens mijn oogmerk te huis gekomen, en hier uit is nu klaar de tweërleij spraake, welke bij ons gebruikt wordt, namelijk het L. F. en N. D.

Zie hier over breeder TEN KATE *Volck en Taal, verspreiding* Redewisf. 5 en 6 en de 1 en 2de Bijlage.

§. 11. Hies

§. II.

Hier zouden wij van dit Hoofdstuk een einde kunnen maaken, waarvan het niet onzeker verschil onder de geleerden ten opzichte deezer oude Germaanen, of 'er namelijk een tijd geweest zij; dat ze van het gebruik der letteren onkundig waren, en daarvan bij zommige schrijveren met den naam van ἀναφάβητοι en ἀγράμματοι gebrandmerkt zijn. Dit gevoelen is gegrond op zommige getuigenissen van Tacitus aangaande de Germaanen, zeggende hij (de mor. Germ. Lib. I. cap. 2.) *Zij verspreiden den lof van Tuiscó met oude gedichten; het geen de eemigste soort van getuigenis en jaarboeken bij hun is.*

Het is waar, de Roomsche Burgem. spreekt hier niet van schrijven, maar mij dunkt, dat het opstellen van een gedicht zulks vooronderstelt, en vraagt men, hoe de Germaanen aan de letteren gekomen zijn voor de overkomst der Latijnen in deeze Landen? want dit is de groote zwaarigheid! ik antwoorde, wij hebben hiervooren reeds gezien, dat ook de Feniciers het hunne tot de bevolking van Europa hebben toegebracht, en mogelijk zijn deeze de eerste uitvinders of overbrengers der Letteren: immers D. VAN HOOGSTRAATEN zegt van hun uit LUCANUS:

A 5

„ Wij

- „ Wij zijn aan hun het eerst die schrandre kunst verpligt
- „ Van 't woord te schilderen, en te spreken voor 't gezigt,
- „ Waar door verschillende verbeeldingen en trekken
- „ De vorm en 't weezen der gedachten kan verstreken „.

Zijn dan onze Germaanen eenigzins ook door de Feniciers hier geplant, zij zijn in de mogelijkheid geweest om de letteren van hun te hebben ontvangen.

§. 12.

Dan de geenen, welken onze voorvaders, onder de zogenaamde Barbaaren stellen, meenen eene zeer krachtige plaats uit TACITUS voor zich te hebben, de groote JUSTUS LIPSIUS, JENSIUS, CANINGIUS en zelfs de nauwkeurige WAGENAAR in zijne Vad. Hist. hebben zich aan deezen steen gestooten, zij zeggen uit TACITUS cap. 19. *de mor. Germ.: litterarum secreta viri pariter atque faeminae ignorant.* Deeze plaats is ja waarlijk door den Burgem. uitgedrukt, doch deeze plaats in deszelfs verband beschouwd zijnde krijgt eene andere gedaante. Zie hier dezelve geheel N. Bijdr. 2 D. p. 192.

„ Der-

„ Derhalven leven zy (de vrouwen) voor hare
 „ mannen alleen, door geene aenlokfelen van
 „ ſchouwſpelen, noch aenritſingen van maeltyden
 „ bedorven. *Beide mannen en vrouwen weten van*
 „ *het geheim der Letteren niet.* Men vindt in 't
 „ midden van zoo een talrijk volk zeer weinig
 „ overſpelen, welke de ſtraf terſtond volgt: de
 „ man dryft haer met afgeſneden hairen, ontbloomt,
 „ in 't bywezen der Bloedverwanten 't huis uit,
 „ en jaegt haer met ſlagen de gansche wijk door,
 „ want voor overſpel is geen vergiffenis „

Deeze plaats heeft veelen zo gewigtig geſchee-
 nen, dat op derzelve gezag de groote WAGENAAR
 in zijne Vad. Hiſt. van de Germaanen ſchreef: *'er*
is een tijd geweest, dat zij de Letteren niet kenden.

S. 13.

Doch TACITUS wel ingezien zijnde zal men be-
 vinden, dat die voortreffelijke geſchiedſchrijver
 een' deſtigen zamenhang door dat geheel werk be-
 houdt, en elke zaak onder deſzelfs eigen hoofdstuk
 brengt, zoo had hij in het 16 hoofd. gehandeld
 van de *wooningen der Germaanen*, in het 17 ſprak
 hij van hunne *kleding*, en ging met het 18 over
 tot de beſchrijving der *plegtigheeden*, welke bij hun-
 ne *huuwelijken* plaats hadden, en meldt hierbij tot
 hun

hunnen lof de kuisheid, welke onder hen prijswaardig was, zoo dat elk tegen de gewoonte van anderen volken van dien tijd met eene vrouw zich vergenoegde, welke door strenge wetten verplicht was om haaren man alleen aan te hangen; en hoe zou TACITUS in dit hoofddeel geen ander oogmerk hebbende dan de kuisheid der Germaanen te vermelden tusschen beiden en dat noch zo afgetrokken hen beschuldigen van geen letteren te kennen, behalven dat hij ook niet in 't gemeen van letteren sprak, maar van geheimen der letteren (*secreta literarum*) derhalven betekenen deeze woorden iets anders, en om u alle de gevoelens der Geleerden over deeze plaats niet op te haalen; zal ik alleen zeggen, dat twee gedagten bij mij eene bijzondere opmerking verdienen.

De eerste is twijffelagtig van JUSTUS LIPSIUS voorgesteld en is deeze: TACITUS schrijft onmiddelijk dit *op de aanrizingen der maaltijden*, en zoo kan hij mogelijk gezien hebben op de gewoonte der Romeinen die zomtijds over tafel aan hunne minnaarsen geheime briefjes overgaven in appel of iets anders beslooten, en dan wil hij zeggen *de Germaanen weeten van diergelijke kunstnarigen niets*, maar dewijl de Burgern niet zoo zeer van brieven als wel van letteren spreekt, zoo komt mij het

waar-

waarschijnlijkſt voor, dat hij doelt op die dartele Romeinen, welke door geheime letteren op tafel te ſchrijven hunne oogmerken te kennen gaven, of door zekere letteren als met de vingeren te maken, waar door de tegenoverzittende vrouw genoegzaam kennisſe kreeg van het oogmerk deezer dartelen aanzoekers. OVIDIUS in alle minnekunſtjes uitgeleerd beſchrijft zulks in den 17 Heldenbrief v. 181 ſgg. en TRIBULLUS. L. I. El. 6 en 10 en zie A. PARS in zijn naamrol der Bat. Schr. bladz. 371.

Wij beſluiten hieruit, dat TACITUS in deeze plaats de Germaanen geenſins den ſmet aanwrijft van volſtrekt *αναφύστες*, te zijn, maar geheel iets anders onder het oog hadde. Zie ook N. Bijdr. blad. 187 ſgg.

T W E E D E H O O F D S T U K.

§ I.

Dit nu gezegd zijnde wegens de bevolking van Europa, moeten wij naar ons oogmerk overgaan tot onze moederſpraak, en om zulks in eene geſchikte order te doen, zullen wij eerſt beſien, wat wij

wij in 't N. D. hebben in acht te neemen ten opzichte der deelen in eene redevoering (partes orationis) opdat wij hier door des te gemaklijker de verbuigingen (declinationes) kunnen verhandelen.

Hier komt ons dan vooreerst voor een gebruik van onze oude Duitschen in *de aanspraaken* het zij tot een perzoon in het enkelvoud, hetzij tot meer perzoonen in het meervoud. Ik zal zulks aantoonen uit een achtbaar schrijver PH. MARNIX Hr. van St. Aldegonde in de voorrede zijner Psalmen.

§. 2.

Dat wij hebben willen het onderscheid houden tuschen de wijze van spreken, die men tot een perzoon alleen gebruikt, en tuschen de geene, die men gebruikt tot veelen: stellende in de plaats van deeze bijnaamen *ghij* en *u* (welke heden daags in deeze landen meesten deel gebruikelijk zijn, als men een perzoon alleen aanspreekt) deeze *du* en *dij* en buigende de navolgende woorden, die men daar bij voegt, naar den aart des eenvoudigen getals, en zeggende, als men iets wil te kennen geven: *Ik doe, du doest, hij doet, wij doen, ghij doet, sij doen, item du hebst, du geeft, du laetst, du spreekst, du segst, du gaest, du staest, en tot veelen, gheij doet, ghij geeft, ghij laet*

laet of laetet, ghij ſpreekt, ghij ſegt, ghij gaet, ghij ſtaet. Item als men eenen alleen wat beveelt of bidt: doe du, geef du, laete du, ſpreek of ſpreeke, ſeg of ſegge, gae, ſtae enz., en tot veelen doet ghij, geeft ghij enz.; overmits het kennelijk is, dat de letter *T*, die men daar bij voegt een teken is het getal van veelen beduidende: want dat is der ouden aart, wijze en gebruik die onze voorvaders van menige eeuwen herwaerts haeren kinderen hebben nagelaaten. En hoewel het mees-tentijds alzo door een zeer kwaade gewoonte van ſmeekende pluimſtrijkinge ingebrooken is, dat men, wanneer de een den ander aanspreekt, dit onderscheid geheel agterlaat, en in ſtede van het getal van één zeer onbekwaamelijk ende oneigentlijk gebruikt het getal van veelen. Nochtans is zulks in 't ſchrijven en boekdrukken, daar deeze ſmeekingen alzo geene plaatze grijpen, meenige tijden en eeuwen altijd ongeschend en onveranderd gebleeven, als dat men in alle geſchreevene of gedrukte boeken het onderscheid van het getal altijd gehouden heeft: ja over dertig ja veertig jaeren herwaards in alle de boeken, daar men de kinderen uit plag te leeren leezen, gebruikte men anders niets, dan *du ſalſt of ſolſt niet ſteelen, du en ſalſt niet doden, du en ſalſt geen overſpel*

spel doen, of seele niet, doode niet, doe geen overspel en diergelijke, gelijk men Bijden ouden Flaamsen overzetter BÖETIUS, en in veele gebede boekkenst, ja ook in de boeken van fabelen, en leugenboeken, als St. FRANCISCUS wijngaert, Esopus fabelen en andere merkelijk sien kan. En alle de Bijbels, die men over 40 jaaren en 50 gedrukt heeft, zo wel in Brabant en Vlaanderen, als in Holland en Vriesland houden noch dezelfde wijze van spreken, alzo de Bijbel van LINFELD tot Antwerpen gedrukt in 't jaar 1532, ende die van JACOB JACOBS Zoon en MARITS YEMANS Zoone tot Delft in Holland gedrukt in 't jaar 1477 den tienden Januarii en ontallijke copijen zo oude als nieuwe getuigen, zo dat zeer onlangs dit helijk misbruik en confusie van getalen in de H. S. heeft beginnen in te breeken. En noch zouden wij geene groote zwaarigheid maaken om den gemeenen man, die heden ten dage iets anders is gewend te hooren, te gerieven, ten ware, dat wij gantzelijk niet en zagen, hoe men Godes heilige eenheit (die met 's menschen smekelijke woorden niet en kan vereerd nog verhoogd worden) eenigzins konden uitdrukken of te kennen geeven dan met dit onderscheid des getals van één en van veelen. Ja wij achten, dat men Godes eenige en onvergeselschap-

te

te hooge macht en eenvoudig enkel wezen niet kan met het getal van veelen uitspreken zonder grooten laſter en verkortinge zijner eeren, welke hij niemand wil mede deelen, daarvan is, dat alle andere vreemde natien, als Hoogduiſche, Francoiſchen, Italiaanen, Spaignaarden, Engelfen, Schotten, Polakken en andere meer, die alle gelijkt zo wel als wij de een den anderen aanspreekende niet willen ſeggen *du* of *dij* in 't getal van eenen maar van veelen ſeggende *ghij*, *te* of *uwe liefde*, of *genade* en de één den anderen te vleien of te ſmeeken, nogtans houden dit gebruik onverbreekelijk, dat als zij God aanspreken of bidden, zij nimmermeer anders gebruiken, dan het getal van een, alleen ſeggende, *du biſt*, *du hebt*, *du wilt*, achtende fulks, als de waarheid is, dat Godes eere daarinne geleegeen is, dat men hem voor een eenvoudig enkel wezen alleen bekenne.

Naardemaal wij dan nu het getal van eenen niet anders kunnen uitdrukken, en dat de geene, die alzo kittelachtige ooren hebben gehad, dat zij het woord van *du*, *dijn*, en van *hebt*, *biſt*, *jalſt* niet hebben kunnen lijden, nogtans in ſtede van dien ons geene andere wijze hebben weten te verdragen, of voort te brengen, maar ter contrarie hebben haare gebrekkelijkheid genoeg te kennen

B

gege-

gegeeven, als zij geen ander onderscheid tusschen het getal van *éenen* en van *veelen* wetende te vinden hebben liever gehad de onbekwaame verdorvene wijze van spreken der Spaignaarden van *nosotros* en *vosotros* na te volgen, zeggende in stede van *ghij*, *ghijlieden*, ende van *wij*, *wijlieden*, dan da wij dit ingeslopen misbruik zouden opvolgen. Deeze redenen van Aldegonde hebben de vaderen van de Dordsche kerkvergaderinge zo gewichtig gescheenen, dat hierover 2 zittingen gehouden zijn.

§ 3.

Noch moeten wij onderscheiden de woorden, welke elkander zo in gelijkheid als uitspraak gelijk als verwarren.

Gelijk

Aard.	Terra.	Aart.	Indoles.
Waard.	Charus.	Waardig.	Dignus.
Rot.	Cohors.	Rat.	Glis.
Orde.	Ordo.	Order.	Juffio.
Reden.	Ratio.	Rede.	Serino.
Vuur.	Ignis.	Vier.	Quatuor.
Want.	Nam.	Wand.	Murus.
Zegen.	Benedictio.	Zege.	Triumphus.
Altoos.	Saltem.	Altijd.	Semper.
Hart.	Cor.	Hert.	Cervus.

Was-

Wasfen.	Cresfere.	Wasſchen.	Lavare.
Leggen.	Jacere.	Liggen.	
Jegens.	Erga.	Tegens.	Contra.

§. 4.

Twee nomina ſubſtantiva op elkander volgende, ſtaat de laaſte niet altijd in den eerſten naamval tegens MOONEN.

Hun en hen uit HUIDECOPER.

De ſtoſſijke adjectiva veranderen niet in genus, numerus, nog caſus, ſchoon zelv een vrouwelijk ſelfſtandig op de zelve volgt, als de *zon, min, maan, zee.*

E. G.

Van de lang armde zee

Den vader aller meiren.

V. 104. *De goude zon weet waar ze ſchuil moet gaan.*

De geſlachten onzer ſelfſtandige woorden kan men kennen aan den tweeden naamval van het enkelvoudig getal: deeze is *des* of *van den* (maſc.) en *der* of *van de* (faem.), het onzijdig geſlacht neemt in de verbuiging het manlijk aan, als *het huis* nam.

Des huiſes of van den huiſe gen.

Twee woorden, zo veel ik weete, hebben onze beſte Dichters en Schrijvers door alle 3 geſlachten

gebruikt. **VONDEL** schrijft *het lof, den lof, de lof* en *den oorlog* en *de oorlog* in accus: en **HOOGLIET** in *Ab. den Aardv.* in accus, *het oorlog.*

Het onderscheid tusschen *wierd, werd* en *word* is van **Poot** zeer fraai onderscheiden:

*De donkere nacht werd dag, toen JESUS wierd geboren,
De heldere dag word nacht, nu 't Licht des Levens sterft,*
Hieruit is af te nemen, dat *word* het praesens is.

§. 5.

Eene onveranderlijke eigenschap onzer egte **N. D.** woorden is, dat *altijd* (semper) de kleintoon op het zaaklijk deel des woords valt. (**V. d. T. KATE** te proeve van geregelde afleiding in 't begin) hieruit volgt, dat alle woorden, welke op de uitgang (terminatio) accentueeren, basterd woorden zijn. e. g.

Trompetten.

Banketten.

Banketteere. **V. Huid. P. v. T. en D.**

De zwaarigheid ten opzichte van het woord

Ordentelijk.

is niets. Bij onze beste Schrijvers vindt men reeds van over lang *Ordentlijk* geschreeven, en men doet wel van dit woord *altijd* zo te spreken en te schrijven.

§. 6. Wan-

§. 6.

Wanneer twee ſelfſtandige woorden bij elkander tot één woord gekeppeld worden, zo neemt zodanig een woord het geſlacht aan van het laaſte ſubſtantivum in de verbuiging, dit is uit de accuſat. of. beſt te kennen. E. G.

Het Stadshuis.

Den Dorpſchout.

Het Molenaarſpaard.

§. 7.

Den volſtrekten naamval (welke bij de Latijnen *abl. abs.* genoemd wordt) hebben wij ook in onze taal, dan het geen ik hierover voor en tegengelezen en overwoogen hebbe, heeft mij doen beſluiten van in deezen den Heer TËN KATE toe te ſtemmen, en het gezegde van den Heer HUIDECOPER tegen te ſpreken, dat wij in de oude D. Schriften meermaal een *abl. abs.* ontmoeten, het welk niet te ontkennen is, dook het is ook zeker, dat die ſchrijvers, welke veel al kloofter monniken waren, en aan de Latiniteit gewend, ook in deezen Latiniſmata gebruikt hebben.

B 3 Von

VONDEL heeft in deszelvs vertaalde Metam. een abl. abs. B. 15, alwaar PITHAG. zegt:

*Ik was (het heugt me noch) geduurende den strijd
Voor Troje, Eupherbos.*

Het is waar, dat bij de Latijnen een zaak of woord in abl. zonder een woord te vooronderstellen kan geschikt worden, en daarom in deezen naamval volstrekt (abs.) kan staan, maar bij ons is zulks alleen in zommige gevallen. Wij zeggen b. v. niet in abl. *hem gestorven zijnde, werd begraaven*, maar in nom. *hij gest:* —

Dus het voor ons beter en met ons taal eigen overeenkomstiger is om in plaats van den *zesden* hier den *eersten* naamval *nom.* te bezigen, echter zoude ik in navolginge van WAGENAAR verkiezen den *zesden*, wanneer men van perzoonen spreekt, als:

*Den Stadhouder vertrokken zijnde,
Den Koning gegeeten hebbende,
Den Brief geschreeven zijnde.*

Wat den *tweeden* betreft of de *genitivus*, deezen hebben wij ook volstrekt in deeze en zoortgelijke vervoeginge.

*Bloots hoofds.
Bloots voets.*

en over den *3den* volstrekten naamv. of den *dativus* abs. zullen wij nader bij de verhandeling der verbuigingen (decl.) handelen. §. 8. Al-

§. 8.

Alvooren moeten wij noch iets zeggen van de trappen of ſtellingen onzer woorden, welke zijn *gelijk* (poſit.) *tegenſtellige* (comp.) en *overklimmende* (ſuperl.)

Wanneer een zaak in den gelijkſtellenden trap gebeezigd wordt, moet men agter zulk een woord *als* ſchrijven. b. v.

Dit huis is zo groot als dat.

Deeze is zo goed als die.

Men hebbe op te merken, dat *dit woord* in *deez*en zin altijd *gelijk* betekent, en met *gelijk* kan verwisfeld worden.

Maar in compar. moet men agter het woord in *deez*en trap ſtaande altijd *dan* ſchrijven.

B. V. *Dit huis grooter dan dat.*

Die vrouw is ſchooner dan die.

Die man is beter dan die.

Zomtjids wordt dit woord *als* kwaalijk gebruikt voor *wanneer*, zoo zegt men, *als ik kan, als ik gezond ben.*

HUIDECOPER ſchreef ook kwaalijk in het ſlot zijner proeve van T. en Dichtkunde

Het oordeel is onnut, als 't ſpreken ons ontbreekt.

In ongebonden ſtjl is dit woord in *deez*en zin niet

niet goed, en men moet in plaats van dit *als wanneer* of *zo het* of *zo ik* of *wij* gebruiken. E. G. *wanneer* of *zo ik kan* of *gezond ben*.

In Dichtmaat kan men om een halve voet uit te winnen voor *wanneer*, *wen* of *zo* of *daar* schrijven.

In superl. zou ik verkiezen om van alle zaaken in dien trap staande te schrijven:

Hoogste.

Grootst.

Goedst.

Wijst.

- Zonder het voorzetsel *aller* behoudende dit voor oneindig *Opperwz.*, hem noemende *Allerhoogsten*, *Allergoedsten*, ik kan tot noch niet zien, dat de Latijnsche overklimmende uitgang in *issime* in onze taal nodig is; want *wanneer* ik zeg, *deze* of *die is de grootste, goedste, sterkste der Menschen*, zo heb ik alles gezegd, en het voorzetsel *aller* is overtollig.

§. 9.

Van eene groote nuttigheid zijn in onze taal de wederkeerende woordjes *zijn* en *derzelvs*, doch; *wanneer* deze verkeerd gebruikt worden, veroorzaaken zij eene zeer groote verwarring ja zelfs onverstaanbaarheid, waarom het noodzaaklijk is, dat

dat wij derzelve regt gebruik wat nader aantoonen.

Zie hier een en ander voorbeeld van een kwaalijk gebruik. I Sam. XV: 1.

„ Doe nam SAMUEL een Olijhoorn en gootze
„ uit op zijn hoofd „

Schoon er in het voorgaand Hoofdst. nu wel van SAUL gesproken was, kan men echter dit vers op zich zelve beschouwende niemand dan SAMUEL 'er in vinden, welke dus de Olijfe op zijn eigen hoofd zou uitgegooten hebben; 't is zeldzaam; dat alle vertaalingen van den Bijbel in dit vers een en dezelve wanſchikking van woorden hebben behalven alleen de Franſche, welke hier leeft *sur la tête de SAUL*.

Een ander voorbeeld verſchaft ons de Grootte Drost van Muiden, HOOFD, in deszelvs vertaalden TACITUS.

„ Hij (Sc. TIBERIUS) is geduurende *zijne* ziekte
„ zeer ongeruſt geweest, docht na *zijn* dood be-
„ ſpeurde men zulks niet meer, maar is terſtonds
„ in den Raad verſcheenen „

Volgends den eigenschap onzer Taale ontmoeten wij hier ook niemand dan TIBERIUS, en ondertuſſchen is deeze ziekte en dood, die van DRUSUS, GERMANICUS, en de ongeruſtheid, die van TIBERIUS

niet volgens den zin der woorden, maar naar het oogmerk der vertaalaren.

Om nu over te gaan tot het regte gebruik, zo hebbe men te weeten, dat het wederkeerend woordje *zijn* langs het naaste werkwoord wederkeert en betrekkelijk is tot het naaft daaraan volgend substantivum, en tot geen ander kan betrekkelijk gebragt worden.

B. V.

PILATUS wiesch zijn handen.

Wanneer de Heer HUIDECOPER zijne P. V. T. en Dichtk. schreef, ontdekte zijn Ed. Achtb. in een zijner eigen werken een wanfchikking tegens deezen regel, welke ik om deszelsv aardigheid niet kan nalaaten te melden.

In het Treurspel *ACHILLES* had HUIDEC. geschreeven

ACHILLES nam het lijk (van HECTOR te weten)

En bond het met zijn voeten aan zijnen wagen vast.

Zijn Ed. Achtb. tekent hierop aan, dat hij wel geleezen had, dat *ACHILLES* een handig en gauw man was, maar dat hij met zijn voeten binden kon, was hem nooit voorgekoomen, waarvan zijn Ed. Achtb. na eerst over dit vers hartig gelagchen te hebben, het dus veranderde

En bond het bij de voeten aan Z. W. V.

Met het woordje *deszelsv* is het anders geleezen

en

en dit behoort altijd tot het naaftvoorgaand ſubſt., zonder dat 'er een werkwoord tuſſchen komt.

B. V. *Mijn Heer en deſſelvs Vrouw.*

• *De Man en deſſelvs Vrouw.*

Dit nauwkeurig in acht genoomen zijnde zal een ſchrijver en redenaar bevinden van grooter nuttigheid te zijn, dan men in den eerſten opſlag zou denken.

§. 10.

Ik heb dit Boek gekogt om dat te doorleezen.

Ik heb deezen Tuin gekogt om den te bezaijen.

Is evenveel, als of iemand zeide, *ik heb mijn Hond de nagels gekort, op dat mijn Kat mij niet krabben zoude.*

Derhalven ſpreek en ſchrijf in zulke gevallen:

Ik heb dit Boek gekogt om hetzelve te doorleezen.

Ik heb deezen Tuin gekogt om deuzelven te bezaijen.

§. 11.

De trap van vergrooting of tegenſtelling (gradus comparativus) blijft in onze taal onverbuigelijk (indeclinabel) terwijl de gradus poſitivus en ſuperlativus, gelijk alle bijvoeglijke woorden (adjectiva), de verbuiging aanneemen, echter blijft de comparativus door alle geſlachten zoo wel in het enkel als

mev.

meervoud onverbuiglijk. Vid. TEN KATE I D.
10 Redenv. bladz. 328.

§. 12.

Onze taal heeft nog een eigenschap, namelijk, dat men veeltijds agter meervoudige talwoorden een subst. in singul. voegt.

E. G. *Twee last graan.*

Twaalf pond boter.

Hier zou men zeggen, moet met schrijven *twee lasten, twaalf ponden*. Dan dit gebruik is geen gebrek, maar eene nette zierlijkheid in onzetaal, die men door onderscheidinge der enkele of gemengde substantiva best kan kennen bij alle substantiva, die uit hunne aard altijd volstrekt gescheiden zijn, noemt men de zulken in 't meervoud, zo zegt men, b. v. niet *twee brood*, maar *twee brooden*, maar wanneer men zegt, *daar zijn twee lasten graan*, zo zou men elke last afzonderlijk moeten toonen, daar nu in tegendeel een koop van *twee last* bij elkander zijnde zegt van zodanig éene koop in sing., *daar is* en niet *daar zijn twee last graan*. Dit onderscheid van in 't meervoud te zeggen *daar is* en *daar zijn* is aanmerkelijk, en duidt aan zodanig eene koop bestaande uit zo of zo veel lasten of ponden onder elkander gemengd, dus zegt men,

men, wanneer men aan iemand bijvoorb. 50 gulden betaalt, daar is 50 gulden, wanneer deeze zom uit verſchillend geld beſtaat, in tegendeel niet daar is, maar daar zijn 50 guldens. Deeze nette onderſcheiding is alleen aan het N. D. eigen, en geen andere taal kan dit nadoen, een zeker bewijs voor de ſijnheid van onzer eerſte Taalbouweren oordeel.

§. 13.

Nu gaan wij over tot de rangſchikking onzer woorden, dat is te zeggen, de hoedanigheid, welke dezelve hebben van den *infin.*, het *inperf.* en *particip.* Deeze onze woorden kunnen in 7 rangen of claſſen onderſcheiden worden.

De 1ſte is de *gelijkvloeiende verba*, welke in haare vervoegingen niet van wortel vocaal veranderen.

E. G. *Blaffen, blaſte, geblaſt.*

Zaagen, zaagde, gezaagd.

Rooijen, rooide, geroooid &c.

De 2de claſſe is van die woorden, welke in wortel vocaal in 't *inperf.* en *partic.* overeenſtemmen, doch van den *infin.* verſchillen.

als *Blijven, bleef, gebleeven.*

Schieten, ſchoot, geſchooten.

Weegen, woog, gewoogen &c.

De

De 3de clasfe is, welke alleen in inperf. van wortel vocaal verandert, blijvende het partic. gelijk aan den infin.

als *Geeven, gaf, gegeven.*
Meeten, mat, gemeeten.
Slaapen, sliep, geslaapen &c.

De verba tot de 4de clasfe behoorende veranderen van accent klinker zo wel bij 't inperf. als partic., doch bij elk op eene bijzondere wijze.

als *Breeken, brak, gebrooken.*
Spreeken, sprak, gesproken.
Bidden, bad, gebeden &c.

De 5de clasfe is, wanneer de accent klinker met de/daar onmidlijk op volgende medeklinker in 't inperf. en partic. veranderen in *ocht* en ook in *acht*.

als *Denken, ^{dochte,} ~~dashte,~~ gedacht, gedocht.*
Koopen, kocht, gekocht.
Zoeken, zocht, gezocht &c.

Den 6den rang hebben zodanige verba, welke bij ouds een ander inperf. hadden, dan nu, en welke men noch in de overzetting van den Bijbel vindt.

als *Bakken, biek, gebakken.*
Lagchen, loeg Gen. XXVII: 17. XVIII: 12) gelaschen.
Laaden, loed (Gen. XXXI: 17. Camph. P. 05: 1) gelauden &c.

Den

Den 7den rang zijn geheel onregelmaatige verba, waarvan zie TEN KATE I D. p. 569 ſqq.

Dit alles, zo beknopt ons mogelijk is geweest, hebbende afgehandeld, zullen wij noch ten laaſten eene korte verhandeling over den uitgang onzer werkwoorden in de onbepaalde wijze en in de eerſte en derde perzoon in het meervoud 'er bij voegen, en dezelve in het derde hoofdstuk beſluiten.

DERDE HOOFDSTUK.

Gelijk in alle taalen der geregeldheid en eenvoudigheid een groot zieraad zijn, zo zijn die zelve aan de onze tot geen en minderen roem, als waarin de beide zo duidelyk, zo levendig en natuurlyk doorſtraalen, dat het eenen geletterden terſtonde zeer klaar voor oogen zal komen; ziedaar wederom eene nieuwe proeve van het zelve in de ſtaart der onbepaalde wijzen en meervoudige getalen van onze werkwoorden? om welke naauwkeurig te onderzoeken wij eerſt onzen algemeenen ſtelregel vooraf zullen laaten gaan, en dan dezelve aandringen.

Deeze zij dan onze regel:

Alle werkwoorden, welke in hun zaakelyk deel
eenen

eenen langen klinker hebben, gebruiken in de onbepaalde wijze en in 't meervoud en agter zich.

Deezen regel bewijzen wij

I. Uit de geregelheid onzer taalen, welke in alle deele zich zelve zo gelijk hierin alleen haare onregelmatigheid zoude toonen, zo ze agter de zaa-kelijke deelen van ieder werkwoord den medeklinker verdubbelde, het welk ook geenzins bij een' onzer taalverwanten in gebruik is, waarom het strijdig zoude zijn zulks bij ons te stellen. Want (om het met eenige voorbeelden optehelderen uit onze eigene en vermaag(chaptetaalen) zo heeft men

N. D.	M. G.	Tr. Th.	A. S.	Ysl.
Deelen.	Daigan.	Teilan, Deilan.	Daelan	
Brengen.	Brugan.	Bringan.	Bringan	
Denken.	Thugkjan.	Thenfan.	Thecan. Thincan.	
Dunken.	Thugkjan.	Thunkan.	Thincan. Thuncan.	
Steelen.	Stilan.	Stelan.		Stela.
Eeten.	Itan. Etan. Ezan.		Etan.	Eta.

Uit welke weinige voorbeelden genoeg de overeenkomst deezer taalen blijkt. Doch laten wij nu eens de uitgangen der naamvallen beschouwen, waarin onze taalverwanten schoon eenigzins van ons verschillende omtrent het voornaamste echter met ons overeenkomen.

Bij ons zijn de zelve in alle tijden *en*; maar de-
wijl zommige der anderen in verschillende tijden
 eeni-

eenigermate verſchillende uitgangen hebben, zullen wij ons hier van den tegenswoordigen tijd alleen bedienen. Dezelye is dan:

N. D.	M. G.	Fr. Th.	A. S.	Ysl.	H. D.
en.	um.	em, es, in, an	ath.	um.	en.

Waarin gelijk ook in de onbepaalde wijzen, wier uitgangen, die agter het zaakelijk deel gevoegd worden,

Zijn in het

N. D.	M. G.	Fr. Th.	A. S.	Ysl.	H. D.
en.	jan.	an, en.	an.	en.	en,
	an.	in, on.			
	on.	un.			

Zich eene evenredige eenſtemmigheid vertoont, welke ten deele vernietigd zoude worden, bij al dien men ſtelle, dat in onze taale de laaſte medeklinker van het zaakelijk deel wederom herhaald wierde.

II. Eifcht zulks de eenvoudigheid onzer taale, waaruit noodzaakelijk volgt, dat deeze uitgang der werkwoorden *en* moet zijn, het welk zich veel natuurlijker en eenvoudiger aan ons begrip vertoont, dan die verdubbeling der medeklinkeren, en derhalven ook veeleer, ja bijkans noodzaakelijk aan het eenvoudig verſtand onzer eerſte taalvormeren moeft opdoen.

III. Pleit hier voor de onovertolligheid der
C
letter

letteren, welke in het uitspreken niet gehoord kunnen worden. Immers ik stelle het onnodig verdubbeling van letteren te gebruiken, waar dezelve niet alleen overtollig maar zelfs moeilijk en lastig zijn in het voortbrengen der woorden, stemmende hierin eensdeels op het gezag van VONDEL en TEN KATE, andersdeels op de natuurlijke eenvoudigheid, welke hierin wederom alleen krachtig genoeg zoude zijn om het tegengefelde om ver te stooten. Doch genoomen zijnde, dat men deeze medeklinkers ieder met hun' behoorlijken klank en kracht behoorde uit te spreken, zo volgt de waarheid van ons gezegde.

IV. Uit het wangeluid, het welk noodzaakelijk uit zo eene spellinge en uitspraak moest voortkomen, en de zuivere tong en toon onzer Nederlanders zeer belemmeren zou, als welke aan zulke hardigheeden niet gewend. Want veel zagter, lieflijker en zoetvloeiender klinkt het, wanneer men zegt: *blij-ven, drij-ven, schrij-ven, stee ken, spree-ken, lee ren, dan-zen*, dan wanneer men schrijft en zegt: *blijv-ven, driyv-ven, schrijv-ven*, (want *blijf-ven, drijf-ven, schrijf-ven* is voor onze Nederlanders eene gansch onverstaanbaare taal, en valt veel te scherp voor onzen zagten tongval) *steek-ken, spreek-ken, leer-ren, dans-sen*, want *dans-*

zen

zen is ook om de voorgenoemde reden onmogelijk. Dan hier zoude men ons geredelijk kunnen tegenwerpen, dat men dan moeft ſchrijven en ſpreken *blij-en, ſchrijv-en, ſpreek-en en leer-en* enz.; doch deeze tegenwerping is geenzins gegrond, dewijl dit eveneens is, als of men in het Latijn ſpelde *tribunal ia, ſoror-es*, in plaats van *tribuna lia, ſoro res*. Eene ſpelling voorwaar van het algemeen en ſtandvaſtig gebruik zeer afwijkende, de welluidenheid zeer benadeelende en daarom niet te volgen. Daarenboven kan dezelve in veele woorden niet zonder wanklank gebruikt worden, voornamelijk in de onvolmaakte tijden, *las, at, ſprak, zag*, daar men noodwendig den medeklinker tot de tweede ſyllabe moet overbrengen en ſchrijven: *la-zen, a-ten, ſpra-ken, za-gen*, en geenzins *las-en, at-en, ſprak-en, zag-en*.

V. Bewijzen wij onzen regel uit het oud en achtbaar gebruik, dat zo veel eeuwen herwaarts bij ieder een' ſtand heeft gehouden, en nooit iemand der grootſte Letterhelden aan getwijfeld heeft, ja zelfs niet alleen in hunne ſchriften maar uitdrukkelijk vaſt ſtellen. Zie eens TEN KATE I D. p. 550, 553 enz. P. C. HOOFDS Waarn. XIX.

Uit dit alles beſluiten wij geredelijk, dat men den uitgang moet ſtellen te zijn *en* zonder eenige verdubbelinge van medeklinkers. Doch

Doch hier schijnt zich eene zwaarigheid op te doen, welke en tegens onzen regel is strijdende, en de regelmaatigheid onzer taale schijnt te verzwakken, namelijk, dat wij ontelbaare woorden hebben, welke den medeklinker verdubbelen. Maar deeze zwaarigheid wel ingezien verdwijnt zeer schielijk, en strijdt nog tegens onzen regel, nog verzwakt de regelmaatigheid onzer taale, en versterkt dezelve veel eer. Doch dat deeze verdubbeling noodzaakelijk is, bewijzen wij dus:

A. Om dat alle die werkwoorden in hun zaakelijk deel eenen zagten of scherpen koutklinker hebben, wiens geluid en klank niet zonder sluitletter bewaard kan worden; derhalven was het noodzaakelijk, dat er om het wangeluid hier voren vermeld te vermijden in die woorden de medeklinker verdubbeld worde.

B. Wierden hier de werkwoorden, die schoon in hun worteldeel van een verschillende klank echter zonder deeze verdubbelling in de onvolmaakte tijden een' gelijken uitgang zouden hebben, onderscheiden, als daar zijn: *héeelen, hēelen, hellen, stéelen, stēelen, stellen* enz.

C. Blijkt hier uit ten klaarsten het fijn en verstandig oordeel onzer eerste Taalvormeren, die door eene enkele, eenvoudige en teffens noodzaakelijke

ke verdubbelinge eens medeklinkers geheel verſchillende werkwoorden wiſten te vormen. Dan dit zij genoeg tot bewijs van deeze zaak, laaten wij nu hier onzen vaſten regel, welken wij aan onze taal eigen te zijn, en met de natuur der zaake en teſſens met onze taalverwanten overeenkomstig te zijn, en door het gebruik al lang bevestigd, ter neder ſtellen, te weten: *Alle werkwoorden, welke eenen langen klinker in het worteldeel hebben, neemen in de verbuiging der onbepaalde wijze en agter zich; doch die, welke eenen korten klinker hebben, verdubbelen ook hun ſluitletter.*

Zie daar, waarde Lezer, U in weinig woorden het wezenlijke voorgesteld: het ware zekerlijk zeer gemakkelĳk geweest hiervan eene groote verhandeling geſchreeven te hebben; doch; wijl wij onnodig achtten alles, het geen TEN KATE hierover op 't papier geſteld heeft, na te volgen, of liever uit te ſchrijven, zal, dunkt ons, beter zijn den Lezer tot dien Schrijver te brengen, alwaar hij hiervan in het I D. p. 543 ſqq. uitvoeriger beſchrijving vinden zal.

E I N D E.

